

naas - maas

Telesforo ARANZADI Unamuno-ren urteurrena

Jakintsun aundi hau Bergara-n sortu zen 1860 urtean eta Barcelona'n hil 1945 garrean. Euskaldunak jakituriaren arazoetan murriz gelditzen gara beti, eta berdin motx geren herritar ospetsuenekin.

ARANZADI antropologoaz Gipuzkoan ezgara geiegi oroitu urtemuga huntan; Madrilen, *Sociedad Etnográfica Española* delakoak, itzaldi batekin ospatu zuen joan den azaroan euskaldun jakitunaren oroitzapena.

Itzaldi hau CARO-Barojak egin zuen, gain-gaiñetik azalduz haren bizitza-zehetasunak, eta behar bezala goratuz, Espainiako Ethnographia-ren abiazaile eta leen ikerlari izan zenaren merezimendua.

Doktor izenburua zuen, Farmazia eta Ciencias Naturales direla-koen ikaskuntzetan irabazi, ta Mineralogia-ko Irakasle-Katedratiko 1895-ean Granada-ko izendatu.

Landare-jakintza edo Botanika-ko Irakasle Barcelonan, eta hiri berean geroago Antropologia-ko Irakasle izendatua. Lan egin zuen Etnologiaz OLORIZ Granada-ko Irakasle ospetsuarekin, eta halaber *Luis de HOYOS* Sainz ikerlariarekin. Euskalherri-ko Etnologiaz aunitz idatzi zuen geroago, eta BARANDIARAN eta EGUREN etnologoekin, ainbeste leize-zilo ikertu zuen, eta *Dolmen* delakoak, Euskalherriko Prehistoriako oñiarriak finkatzen lagundurik BARANDIARAN gure jakitun apala bezain handiari.

Ainbeste izkiriatu zuenetik, zerbait aipatu beharko hemen nai eta nai ez. 1899-1900 urteetan ETNOLOGIA eta ETNOGRAFIA di-relako bi liburu sakonak argitara eman zituen. Geografia del Pais V. N. delakoan, Antropologia sailla berak egina dago. 1923 urtean *Atlas de hongos comestibles y venenosos*, eta *Atlas de plantas medicinales*, liburuak.

Itzulpenak ere egin zituen, alemanetik, franzesetik eta italianotik. Leeneko izkuntzatik HUMBOLDT famatuaren *Diaria de viaje, Los Vascos*, eta *Aborígenes de España*; beste bi-etatik, arrazarekilako irakaspenak. Aldizkari askotan izkiriatu zuen; RIEV delakoan, *Euskalerrria-n*, *Euskalerrriaren alde* delakoan, Hermes-en, Yakintza-n eta *Boletín de la R. S. Española de Historia Natural*, delakoan.

Archiv für Anthropologie, Bulletin de la Soc. d'Anthropologie, Paris-eko, Viena-ko *Anthropos* delakoan, *Revue de Linguistique* eta beste aldizkari arrotzetan, bestalde.

Langai horien artean, zenbait zaarkiturik egotea badaiteke, bainan ordu hartan, lehen ikerpen eta lehen egiazko eta funtsezko agerpenak ziren Espainian.

* * *

Bersularien txapelgoak

Joan den udan, lehen aldiz egin dira, bersulari nafarren arteko norgeiagoak. Lekumberri eta Elizondo herrixketara leenbizikorik, jendeketa eta zaletasun handienekin, 11 eta 9-na bersulari gazte presentatu dira, eta hiri bakoitzean garaile atereaz *Narbarte* goizuetarra eta *Perurena* Arizkun-goa (hau sortzez ere goizuetarra); bestean artean ere izanik gazte trebeak bersularigoan, *Madariaga* aranzatarra, *Aldaz* Yaben-goa, eta Errazkingo *Shalto* deitua bezalakoak; ondoko norgeiagoetan leeneko lerrotara igan daitezkenak.

Gero azken bereiskuntza Lesakan egin zen, aipatu bi hirixka horietako lau garaileen artean. Txapeldun, *Narbarte* eta *Perurena* atera ziren, gero Donostiara agertuko zirenak abenduan.

* * *

Victoria Eugenia Antzokian, Euskalherri guztiko bersularien norgeiagoa

Abenduaren 18-garrenean arrakesta handienarekin, ospatu zen Donostian alde guztietako bersularien txapelketa. Bederatzi aurkeztu

ziren, Basarri ospetsua, ordu arteko txapelduna barne, eta hunela atera ziren; *Basarri* (berriz) 10 mila pezetetako sariarekin; ondotik zarraikola *Uztapide*, oiartzungo kantari biozkoia (eta arras urbiletik), 5.000 pezetetako sariarekin; eta irugarren, Azpillaga bizkaitar gazte trebea, 3 mila pezetetako-arekin; eskuzarta ederrik bildu zituzten.

Beste seirak mila pezetana eskuratu zituzten, hunela lerrokatuz; *Shalbador*, Urepel-ekoa, *Mattin* Ahetzekoa; *Narbarte* Goizuetako eta *Michelena* Oyartzungoa, biak berdintsu; eta *Perurena* Arizkun-goa eta *Mugartegui* Berriatukoa, halaber biak berdinkara.

Hortaz gainera bakoitxak eskuratu zuen emaitza eta erregalo ederrik, edalontzi, liburu, pitxi eta halako, agintariak eta partikularrek emanik. Azkenik Arrue euskalzainak ele batzu erran zituen eskerrak emanez deneri. Donostiako *Turismo* delakoaren bizkar antolatu ziren denak, Euskaltzaindiaren babesean, eta besta bat gaitza atera zen, alde orotarik.

* * *

Euskal Teatroa Donostian

Santomas egunaren karietara, betiko arrakestarekin Teatro zaarrea bota zituzten *Damu latza*, eta *Nor da erruduna* komediak; leena, Larzabal komediagille ezagunarena da, eta intres asko duen ikusgarria.

* * *

Jean Ithurriague hil

Bayonako *Musée basque* delakoaren buruzagi zena, joan den azaroan hil da Angelun, bizi zen etxean. Be-nafarra zen, Irulegi-n sortua, eta Parisen ikastaroak eginak zituen, *Docteur ès-lettres* tituluaren jabe eginik.

Gizon begikoa, Kristau leiala eta euskalzale jarraikia; artikuloak eta liburu zenbeit ere izkiriatua zen, pilotariei ta euskaldungoari doazkonak.

Huts andia utzi du bere familiakoen artean eta Baionako euskalzaleen artean ere. Oroit gaitezen gure adiskidearen arimaz.

* * *

Amodio kanta

Aldizkari hunen XIV zenbakian ager arazi genun Forel jaunak bildu olerki ederra, *Nulas errayten duzu mayte naysula ni*, puntuakin asten dena. Ondotik eta kuaderno zaar batean arkitu ditugu, orduan argitaratu etziran beste hiru bertso; huna;

—Logale ziradia logale, pollita
lotara ezpazira jin zite leiora
eta egiaz mintza othoi ederra
Aita lo dagoenez segura zireya

—Aitaren lotziaz ez izan dudarik
Amarenaz oraño hañ segur eztakit
Aitarentako bezañ ama ere beldur dit
Ene gardien beitago lo guti eginik.

—Maitea enioke [enauke] egia erran gabe
zure etxeko horik simpleak dirade
Yelos ba dira egun gonsediatu bage
Bestorduz holakoak trompatu ziraden.

* * *

GERNIKAKO ARITZA

Iri pollit hortan dagon aritz saildua landatu zutela, aurten betetzen dira eun urte. Ezdud uste iñon ere aipatu denik urte muga hau, HERRIA astekarian ez pada. Lehen aritza 1371 urtean beinik-bein, Juan leena erregeak agurtu zuen eta zinegin. Gero Fernando eta Isabel erregeek zin egin zuten arbolaren azpian. Ondotik Karlos VII garrenak, eta bai ere Frantziako jazarpen-matxinadako gudulari konbentzionalek, eta bestek oraño.

Bi edo iru aldiz, zaarren zarrez, bir-landatu bear izan dute zuaitza gure arbaso aitzinekoek. Eta azkena, 1860 urtean; zaarrago bateko ezkurretarik egin mintegitik hartutako landare gazte bat da, orai bizirik dagona.

Mundu guzian aipatua zuaitza, zenbat kanta, olerki eta aipamen ezdira egin haren ohoretan! Ogei izkuntzetan baiño aise geiagotan; Eta zenbat jakintsu eta handiki ezdira mintzatu Euskaldunen aritzaz! Lehenik (eta bai euskaldunen ezagutzarekin) TIRSO de MOLINA olerkari eta idazlari haundi hura aipatuko dugu; nork ezdu irakurri

TIRSO-ren bertso ezagun haiek? El arbol de Guernica ha conservado — la antigüedad que ilustra a sus señores — sin que tiranos le hayan desojado — ni haga sombra a confesos ni a traidores.

Euskaldunen artean, bistan da, aunitzetan kantatua izan da, Iparragirre-renakin asirik. Ezdugu uste ainbeste ezagun direnik, ordea, gure herritar MENDIAGUE koblakari aren bertso hauk, zuaitzari dedikatuak; horgatik bi bederen aipatu nai ditugu;

Arbola hori plantatü dute Buenos-Aireseko herrian
Denak bat jarriz gure arraza bizi dadin bakian
Eginahala egin dezagun ar-gaiten denak lanian
Eskualherria izan ez dadin betikotz bertzen menian.

Bihotzez noble, burua gora, gauden lehen bezala egun
Anaiak garen bezala elgar beti maite izan dezagun
Gure arraza bano oberik ez baita mundian niun
Libro edo esklabo, bizi edo hil, beti izan gaiten eskualdun.

APAT-ËTXEBARNE.

